

Valsts atbalsts un konkurences neitralitāte: sabiedrotie vai pretinieki? 1/3/25

Vecākā juriste, PwC Legal
Sarmīte Zakovska

Vadošā vecākā juriste, PwC Legal
Dita Dzērviniece

Valsts atbalsts un konkurences neitralitāte ir divi publiskajām personām nozīmīgi institūti, kurus ievērojot, nodrošina publisko personu darbības tirgū taisnīgumu un efektivitāti. Šie principi ir būtiski, lai novērstu tirgus izkropļojumus un veicinātu godīgu konkurenci starp publiskā un privātā sektora uzņēmumiem. Lai arī pēdējā laikā šie jēdzieni ir piesaistījuši plašāku uzmanību, to savstarpējā mijiedarbība vēl nav pietiekami izpētīta. Šajā rakstā aplūkots, kā tie ietekmē un papildina viens otru.

Vai konkurences neitralitāte un valsts atbalsts ir viens un tas pats?

Valsts atbalsts un konkurences neitralitāte ir cieši saistīti, taču atšķirīgi jēdzieni. Valsts atbalsts ir jebkāds atbalsts, kuru publiskā persona piešķir no publiskajiem līdzekļiem un kurš rada vai varētu radīt konkurences izkropļojumus, dodot priekšroku konkrētiem uzņēmumiem vai konkrētu preču ražošanai, ciktāl tāds atbalsts iespaido tirdzniecību starp dalībvalstīm¹.

Konkurences neitralitāte ir plašāks princips, kas izriet no normatīvajiem aktiem, kuri regulē publiskas personas darbību², un ir nostiprināts Konkurences likuma 14.¹ pantā. Šis pants uzliek par pienākumu publiskajām personām nodrošināt brīvu un godīgu konkurenci, ievērojot tādus pašus noteikumus un nosacījumus kā privātie uzņēmumi. Konkurences neitralitātes princips ir balstīts uz ideju, ka tirgus ir visefektīvākais tad, kad visi dalībnieki darbojas vienādos apstākļos. Neitralitāte nodrošina tirgus dalībnieku sacenšanos, pamatojoties uz viņu spējām un efektivitāti, nevis uz politiski vai finansiāli piešķirtām priekšrocībām.

Vai konkurences neitralitātes pārkāpumus var konstatēt pat tad, ja ir ievēroti valsts atbalsta noteikumi?

Sākotnēji varētu šķist, ka valsts atbalsts neatbilst konkurences neitralitātei, jo tiek dotas priekšrocības noteiktiem uzņēmumiem. Taču, aplūkojot abus principus kopā, var secināt, ka valsts atbalsta kontroles regulējums patiesībā veicina konkurences neitralitātes ievērošanu.

Konkurences likums nosaka, ka konkurences neitralitātes princips nav piemērojams, ja konkrētā darbība izriet no citos likumos noteiktajām prasībām. Attiecīgi, ja publiskā persona piešķir vai saņem valsts atbalstu, ievērojot Komerccarbības atbalsta kontroles likumā noteiktās prasības, konkurences neitralitātes aspekts netiek vērtēts un varētu prezumēt, ka konkurences neitralitāte tiek ievērota, jo regulējums novērš pārmērīgu konkurences izkropļojumu (piemēram, situācijā, kad tiek noslēgts līgums par pakalpojuma sniegšanu, kuram ir vispārēja tautsaimnieciska nozīme).

Lai nodrošinātu konkurences neitralitāti, ir svarīgi, lai valsts atbalstu piešķirtu pārredzami un uz ierobežotu laikposmu. Pirms atbalsta piešķiršanas ir būtiski veikt rūpīgu izvērtējumu, lai pārliecinātos, ka valsts intervence ir nepieciešama un ka atbalsts tiek sniegts visefektīvākajā veidā.

Tomēr praksē var rasties situācijas, kurās piešķirtais atbalsts neatbilst valsts atbalsta definīcijai,

piemēram, ja tam ir tikai vietēja ietekme vai ja valsts atbalsta kontroles regulējums nav piemērots pareizi. Turklāt mēdz būt gadījumi, kad publiskā persona piešķirusi priekšrocību, neizvērtējot to no valsts atbalsta regulējuma perspektīvas un attiecīgi radot nepamatotu priekšrocību publiskā sektora uzņēmumiem. Šāda priekšrocība var izpausties, piemēram, piekļuvē informācijai, kas nav pieejama privātajiem uzņēmumiem. Šādos gadījumos ir būtiski ievērot konkurences neitralitātes principu. Neatbilstības gadījumā var tikt konstatēts gan valsts atbalsta, gan konkurences neitralitātes principa pārkāpums.

Konkurences padome praktizē konkurences neitralitātes aspektu izvērtēšanu arī publisku personu atbalsta projektos, kuri neatbilst valsts atbalsta definīcijai. Piemēram, Konkurences padome ir konstatējusi, ka Valsts kultūrkapitāla fonda (VKKF) atbalsta projektu ietvaros noteiktais ierobežojums pieteikties tikai juridiskām personām nepieļaujami diskriminē pašnodarbinātās personas un ir pretrunā ar konkurences neitralitātes principu. Pēc pārrunām ar VKKF šis ierobežojums tika novērsts.

Publiskās personas var ietekmēt konkurences apstākļus ne tikai ar tiesisko regulējumu, bet arī ar darbībām, kuras tās veic tirgū ar kapitālsabiedrību starpniecību, veicot saimniecisko darbību.

Kā nodrošināt konkurences neitralitāti?

Lai nodrošinātu konkurences neitralitāti, publiskajām personām ir jāievēro vairāki principi, tostarp:

1. Cenu noteikšana, balstoties uz izmaksām: cenas jānosaka pēc līdzīgiem principiem kā privāto uzņēmumu precēm vai pakalpojumiem, iekļaujot visas saistītās izmaksas.
2. Grāmatvedības nodalīšana: jānodrošina saimnieciskās darbības un publisko funkciju strukturāla un funkcionāla nodalīšana, lai novērstu šķērssubsidēšanu.
3. Vienlīdzīgi nosacījumi: jānodrošina vienāda piekļuve tirgum, resursiem un infrastruktūrai, lai nepakļautu privātos uzņēmumus stingrākam regulējumam un lai publiskajām personām nebūtu nepamatotu priekšrocību.

Secinājumi

Gan valsts atbalsta, gan konkurences neitralitātes mērķis ir veicināt taisnīgu un efektīvu Eiropas Savienības vienotā tirgus darbību, novēršot tirgus izkropļojumus. Pareizi piešķirts, valsts atbalsts var palīdzēt saglabāt konkurences neitralitāti. Gadījumos, kad valsts atbalsta regulējumu nepiemēro, ir svarīgi, lai publiskās personas darbotos atbilstoši konkurences neitralitātes principam. Publiskajam sektoram, iesaistoties tirgū, ir jānodrošina, lai netiktu izkropļota konkurence un netiktu ietekmēta privātā sektora konkurētspēja, nodrošinot neatkarīgu un efektīvu uzraudzību. Ja jums nepieciešama padziļināta konsultācija vai palīdzība ar konkurences tiesībām saistītos jautājumos, aicinām sazināties ar [PwC speciālistiem](#).

¹ Plašāk par valsts atbalsta jēdzienu aicinām skatīt [PwC MindLink.lv publikācijā](#).

² Piemēram, Publisko iepirkumu likumā, Valsts pārvaldes iekārtas likumā, Publiskas personas finanšu līdzekļu un mantas izšķērdēšanas novēršanas likumā un Publiskas personas kapitāla daļu un kapitālsabiedrību pārvaldības likumā.